

KEREKES LÁSZLÓ

NEMZETI PLÉBÁNIÁK ÉS KULTURÁLIS JAVAIK

SUMMARY – Title: *National Parishes and their Cultural Goods: Canonical Considerations*. This article outlines the basis of national parishes, their special role in providing pastoral care for various national or language groups within the political boundaries of another country as well as the importance of their preserving the cultural identity of the respective groups. The first part of this article presents the essential elements of a parish and the erection of national parishes. The Code of Canon Law includes the possibility of establishing parishes based on national criterion. The goal of national parishes is the pastoral care of a group, which due to special circumstances cannot otherwise be provided. However, parallel to pastoral care, national parishes have a special role in maintaining the language and culture of the respective groups. The decrease of the number of Christian faithful of a national parish due to assimilation and immigration can lead to the suppression or closure of national parishes. This involves various canonical questions, such as the establishment of structures and offices in the further pastoral care of the group, the temporal goods of the national parishes, the spiritual and cultural patrimony of minorities, the records of the closed national parishes, etc. Although the rights of national minorities to preserve their spiritual patrimony must always be held in high esteem, the suppression of national parishes does not violate these rights, because a personal parish is not the only means to preserve this patrimony.¹ The second part of the article includes some possibilities and perspectives regarding the future of the cultural patrimony of the suppressed national parishes. The possibility of establishing national parishes includes also the right to maintain the cultural patrimony of a national or language group. This can become an obligation on the part of the diocesan bishop.

Bevezetés

A nemzet (*natio*), bár nem tartozik explicité az egyházi jogi terminusok közé, mégis implicité megtaláljuk az egyházi törvényhozásban, hiszen a krisztushívők, akik lelke üdvössége elérését segíti elő az egyházjog, egy bizonyos nemzethez tartoznak, sőt nemzetiségükkel Isten népét gazdagítják. II. János Pál pápa szerint a kultúra a személy önkifejeződésének formája, ami mindig egy adott helyen és időben, a történelem folyamán alakul ki. Így az emberi személy a nevelés, család, valamint a környezet hatására magán viseli annak a kultúrának a jeleit, ahol született és él.²

A vallás és nemzetiség összefonódásához a történelem folyamán az is hozzájárult, hogy különösen a nemzeti kisebbségek esetében a

¹ See F. DANEELS, "The Suppression of Parishes and Reduction of a Church to Profane Use in the Light of the Jurisprudence of the Apostolic Signatura", in *Forum*, 8 (1997), pp. 287-293.

² II. János Pál pápa üzenete a béke világnapjára 2001, Dialógo entre las culturas para una civilización del amor y la paz, 2000. December 8, n. 5, in *AAS*, 93 (2001), 236. p.

vallás volt egyben a nemzeti identitás megtartója is.³ A kultúra fontosságát, ami különösen a nyelvben fejeződik ki, az Egyház mindig is kiemelte, annak megtartását és továbbadását pedig támogatta, és segítette. A kivándorlók pasztorális gondozásának megszervezése, a bevándorlók számára létrehozott plébániák esete is mutatja, hogy a nemzeti plébániák nemcsak a kristushívők lelki üdvösségét segítik elő, hanem egyben a nemzeti kultúra és identitás megőrzői és továbbadói is.

Az asszimiláció miatt a nemzeti plébániák a megszűnés felé közelednek, amire a nyugati szórványban élő magyar katolikusság bőven szolgáltat példát. Kérdés azonban, hogy mi történik a plébánia anyagi és kulturális javaival a plébánia megszűnése után? Milyen megoldásokat kínál az egyházjog, illetve milyen perspektíva mutatható a törvényhozóknak? A plébánia anyagi javai a plébániáé. A megszűnése esetén az illetékes hatóság és a jog megállapítja az anyagi javak célját. A következőkben megnézzük a plébánia majd a nemzeti plébánia fogalmát, anyagi javait, kulturális hagyatékát és végül a megszűnésük körüli egyházjogi kérdéseket.

1. A plébánia (*paroecia*)

Az Egyházi Törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici*, =*CIC*) meghatározása szerint a plébánia a krisztushívőknek a részegyházon belül tartós jelleggel alapított közössége, melynek lelkipásztori gondozását a megyéspüspök felügyelete alatt plébánosra bízták, aki annak saját pásztora. A *CIC* egyben hangsúlyozza, hogy az egyházmegyét vagy más részegyházat különböző részekre, vagyis plébániákra kell osztani.⁴ A hatályos egyházjog a plébánia lényeges elemeként kiemeli, hogy krisztushívőkből áll, meghatározott közösség, melyet állandó jelleggel hoztak létre, a részegyházon belül; saját pásztora van, aki szolgálatát a megyéspüspök fennhatósága alatt végzi.⁵ Eszerint a plébánia fogalmában nem a terület (mint az 1917-es Egyházi Törvénykönyvben, =*1917CIC*), hanem a közösségi elem a döntő. A plébánia magánál a jognál

³ A dualista Magyarországon, pl. hét fő nyelvcsoporthoz (magyar, német, szlovák, szerb, ruthén, román, horvát) és hat államilag támogatott egyházhoz (katolikus, kálvi-nista, lutheránus, unitárius, ortodox és zsidó vallás) találunk. Részletes leírásához, vö. L. LASZLO, "Nationality and Religion in Hungary", in *East European Quarterly*, 27 (1983), pp. 41-56, valamint "Religion and Nationality in Hungary", in P. RAMET, *Religion and Nationalism in Soviet and East European Politics*, Durham and London, Duke University Press, 1989, pp. 287-298.

⁴ Vö. 374.k.1.§.

⁵ Vö. 515. k. 1 §. Vö. A. BORRAS, *Les communautés paroissiales: Droit canonique et perspectives pastorales*, Paris, Les Éditions du Cerf, 1996, pp. 55-63.

fogva jogi személy, így rá a jogi személyekről szóló kánonok is vonatkoznak.⁶

A *CIC* a részegyházakról (különösen az egyházmegyéről) szólva kiemeli, hogy Isten népének egy része. A plébániákról nem állítja ugyanezt, hisz statikusabb hangzású, mint a közösség kifejezés, ami eleven életet tükröz. A plébánia az az egység, ahol a közösségi jelleg már konkrét formában is megtapasztható. Bár nem hordozza magán azokat a jeleket, mint az egyházmegye, vagyis nem adja az egyház ekkleziológiai teljességét (püspök által összegyűjtött közösség, az evangéliumot hirdető és az eucharisziát végző püspök, vele együttműködő papság, hierarchikus közösség a püspökök testületének fejével és tagjaival), így teológiailag nem is nevezhető részegyháznak, bár benne valamiképpen mégis az egyház válik láthatóvá.⁷

A *CIC* nem határozza meg a hívők számát a plébániák létrehozásánál, csupán kiemeli, hogy a krisztushívők egy állandó csoportja (*certa communitas christifidelium*).⁸ Gyakorlatilag a krisztushívők egy elfogadható számát jelenti, akik anyagi javakkal fenn tudják tartani, és támogatják a plébánia működését.⁹

A plébánia vezetője rendes körülmények között a *plébános*. A jog azonban más megoldásokat is ismer ezen kívül, melyek a lelkipásztori hasznosság vagy más lelki szükség esetén létrehozhatók. A plébános a plébánia közösségének a püspök által kinevezett saját lelkipásztora, aki a rábízott közösség lelkipásztori gondozását a püspök felügyelete alatt látja el. Plébániája javára a jognak megfelelően végzi a tanítói megszentelői és kormányzó feladatát, amely gyakorlásában más papok, diakónusok és világiak segítségét is igénybe veszi. Tehát a szerepe nem merül ki az egyedül végzett tevékenységben, hanem felelős szervezést és

⁶ Vö. 113-123.kk.

⁷ Vö. *Sacrosanctum Concilium* konstitúció, (=SC) n. 42.

⁸ Vö. 515.k. 1§

⁹ F. Coccopalmerio szerint a közösségnek rendelkeznie kell anyagi javakkal a plébánia működéséhez. Vö. F. COCCOPALMERIO, *De Paroecia*, Roma, Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1991, p. 55. T. Green kiemeli, hogy a plébániának bizonyos stabilitása is kell hogy legyen. Vö. T. GREEN, "Mission Parishes (Quasi-Parishes) Changed to Status of Parish", in P. COGAN (ed.), *CLSA Advisory Opinions, 1984-1993*, Washington, D.C., Canon Law Society of America, 1995, pp. 113-114, és A. SOBCEK, "Las parroquias para los emigrantes en el derecho canónico latino," in *Ius canonicum*, 34 (1994), pp. 249-278.

vezetést jelent. Ő a plébániának a saját pásztora, mivel ő a püspök munkatársa.¹⁰

2. A nemzeti plébánia

A plébániák, mivel közösségi karakterrel rendelkeznek, általában területi jellegűek kell, hogy legyenek, vagyis magukba foglalják egy meghatározott területen lévő összes krisztushívót.¹¹ Így a krisztushívók lakóhelyéből szükségképpen adódik, hogy melyik plébániához tartoznak, és nem a tetszés szerint választják meg azt. Azonban a *CIC* a plébániák alapításával kapcsolatban lehetővé teszi a személyi plébániák létrehozását is. Az ilyen plébániák létesítése lehetséges egy meghatározott területen élő krisztushívók nyelve, nemzetisége, vagy a rítusa alapján.¹² A krisztushívók nyelve vagy nemzetisége alapján állandó jelleggel megalapított közösségét értjük a nemzeti plébánián.

Az egyházi törvénykönyv a nemzeti plébánia megalapításának feltételeként az „ahol indokolt” kritériumot említi, ami egy megfelelő számú krisztushívót jelent, akik pasztorális gondoskodása nem lehetséges rendes körülmények között.¹³ Ahogyan a 2. vatikáni

¹⁰Vö. 519.k., *Christus Dominus (=CD)*, n 30.

¹¹ Vö. 518.k. A területi és személyi plébániák alapításával kapcsolatban, vö. T.J. GREEN, „Establishment of a Parish that is Both territorial and Personal”, in *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1994*, Washington, D.C., Canon Law Society of America, 1994, pp. 102-108.

¹² Vö. 516.k. 1§. Az 1917-es egyházi törvénykönyv ilyen esetekben megkövetelte az előzetes pápai engedélyt (vö. 216.k.4.§.).

¹³ A nemzeti alapon föllállított személyi plébániákkal kapcsolatban, PÉRISSET megjegyzi: „La critère décisif pour l'érection de paroisses personnelles est un fait social, qui doit faciliter le regroupement des fidèles marqués par ce même fait (langue, origine, rite, etc.), parce que ce regroupement facilite l'exercice de la charge pastorale. Si ce fait devait provoquer une opposition envers les autres fidèles ou un repli de cette communauté sur elle-même (c'est le danger des communautés nationales), il ne faudrait pas l'ériger en paroisse, puisqu'elle manquerait à sa mission d'ouverture au diocèse et à l'Église tout entière (c. 529, §2). Aussi l'évêque diocésain devra parfois renoncer à certaines demandes de paroisses personnelles lorsque les motifs avancés sont susceptibles d'instituer en système d'«apartheid spirituel». Il y a d'autres moyens de venir au-devant de certains groupes de personnes pour leur donner l'assistance spirituelle dont elles ont besoin – liturgie, prédication, sacrements surtout –, en conservant leur insertion dans les paroisses territoriales, par l'appel à la collaboration ponctuelle de prêtres. Le canon 529, §1 rappelle au curé le devoir d'entourer d'une attention spéciale «les immigrés et tous ceux qui se trouvent dans des difficultés particulières»”, in J. C. PÉRISSET, *La paroisse: Commentaire des Canons 515-572*, Paris, 1989, p. 47.

zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétumában kiemeli, ez az üdvösség szolgálata érdekében kell, hogy történjék.¹⁴

A nemzeti plébánia alapítása a megyéspüspök illetékességébe tartozik. Az 515.k. 2§ értelmében a főpásztornak e döntése előtt, meg kell hallgatnia a papi szenátust. Enélkül az intézkedése érvénytelen.¹⁵ A területi plébánia tagja az, aki az adott területen lakóhellyel vagy pótlakóhellyel rendelkezik. A nemzeti plébánia tagja az, aki ennek a kritériumnak megfelel, vagyis aki az adott rítushoz, nemzethez vagy nyelvhez tartozik. A területi vagy a személyi plébánián a liturgikus ünneplésben való részvétel senkit sem tesz egy adott plébánia tagjává. Kérdés, hogy mi alapján lehet eldönteni a nemzeti plébániához való tartozást? A nyelv vagy a nemzetiség alapján? Asszimiláció esetén meddig tartozik az illető krisztushívó a nemzeti plébániához?

A nemzeti plébániához való tartozás kritériumának meghatározása a Hitterjesztő Kongregáció (*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*, =SCPF), 1897. április 26-án kiadott válaszában található, amiben az Amerikai Egyesült Államokban kialakult helyzetre ad megoldást. Eszerint: 1). a nem amerikai szülők gyerekei, akik már Amerikában születtek nem kötelesek a szüleik nemzeti plébániájához csatlakozni, hanem a területi, ill. a "helyi" plébániához is csatlakozhatnak; 2). Azon katolikusok, akik nem Amerikában születtek, de beszélnek az angol nyelvet nem kötelesek a nemzeti plébániához tartozni, hanem joguk van a helyi plébániához csatlakozni.¹⁶ Ez a norma volt érvényben az 1917CIC megjelenése előtt és után is. Később *dubium* keletkezett a plébániához való tartozást illetően. A Szent Zsinati Kongregáció 1938. január 15-én kiadott levelében eloszlatta a kételyt, ami szerint azok a bevándorlók és gyerekeik is, akik beszélnek angolul, és nem kívánnak a saját nemzeti plébániájukhoz tartozni (pl. távolság miatt), a lakóhelyük szerinti területi plébániához kell csatlakozniuk.¹⁷ Ami a második generáció (a bevándorlók gyerekei) saját plébániáját illeti, mindkét szentszéki dokumentum kifejezetten foglalkozik. Ezek szerint a bevándorlók gyerekei a felnőttkor elérésével – amennyiben úgy kívánják –, a területi plébániához is

¹⁴ Vö. CD 23.

¹⁵ Vö. 10.k. és a 127.k.

¹⁶ Vö. *Acta Sanctae Sedis* (=ASS), 30 (1897), p. 256, valamint *American Ecclesiastical Review* (=AER), 17 (1897), p. 87.

¹⁷ Vö. 1917 CIC, 216.k. magyarázata, in T.L. BOUSCAREN, A.C. ELLIS, F.N. KORTH (eds.), *Canon Law: Text and Commentary*, Milwaukee, Bruce, 1966, pp. 152–155.

csatlakozhatnak. Tehát a területi plébániához való csatlakozás nem kötelező, hanem csak mint lehetőség áll fenn.¹⁸

A plébános kinevezésére a nemzeti plébániák esetén a megyés-püspök jogosult. A kinevezésük feltételeinél fontos szempont, hogy beszélje a közössége nyelvét.¹⁹ Az 1917CIC egy másik megoldást is kínál, éspedig a segédlelkész (káplán) kinevezése, aki beszéli az illető népcsoport nyelvét.²⁰

3. A nemzeti plébániák megszűnése

Mivel a plébánia a CIC 515. k. 3 §-a értelmében hivatalos jogi személy, ezért természeténél fogva bizonyos állandósággal rendelkezik, vagyis nem szűnhet meg csak a jogban megállapított módon. A plébánia megszűnésének egyik módja, ha az illetékes hatóság (a megyés-püspök) megszünteti, más plébániával egyesíti vagy új plébániákra osztja föl.²¹ A nemzeti plébániák esetében habár elvileg lehetségesek az említett megszűnési módok, mégis a gyakorlatban a megyéspüspök egyszerűen megszünteti a papi szenátus meghallgatása után. A megszűnési okok közt nem csupán anyagi javakkal kapcsolatos okok szerepelnek, hanem az egyházmegye tágabb pasztorális perspektívái, a nemzeti plébániához tartozó krisztushívők számának csökkenése, a paphiány, stb.²² Például a Chicago-i egyházmegyében a legkisebbnek számító plébániák 320 krisztushívőt számláltak, ami nem elegendő Észak-Amerikai viszonylatban egy plébánia fenntartására.²³

¹⁸ Vö. *AER*, 38 (1908), p. 68. A természetes személyek életkorával kapcsolatban vö. 1917CIC, 88-89.kk., valamint ezek magyarázatát, in BOUSCAREN, pp. 79-81.

¹⁹ A trienti zsinat után a nyelvtudás a kinevezés feltételét képezte: „Item voluit, quod si contingat tam in Curia, que extra alicui Personae de Parochiali Ecclesia, vel quovis alio Beneficio exercitium curae Animarum Parochianorum quomodolibet habente provideri, nisi ipsa Persona intelligat & intelligibiliter loqui sciat Idioma loci, ubi Ecclesia, vel Beneficium huiusmodi consistit, Provisio, seu mandatum, & gratia desuper quoad Parochialem Ecclesiam, vel Beneficium huiusmodi nullius sint roboris, vel momenti... Debet autem Parochus perfecte loqui, & intelligere idioma loci, nec sufficit quod illud pro parte intelligat, & loquatur, & pro parte non.” In Joannis Baptistae Riganti, *Commentaria in Regulas, Constitutiones & Ordinationes Cancellariae Apostolicae*, Thomus II, Romae, 1745, Reg. XX, nn. 1, 12, pp. 286, 290.

²⁰ Vö. 1917CIC, 476. k., in BOUSCAREN, pp. 225-226.

²¹ Vö. 121-122. kk.

²² Vö. J.H. PROVOST, „Some Canonical Considerations on Closing Parishes”, in *The Jurist*, 53 (1993), pp. 362-370.

²³ T.J. PAPROCKI, „Parish Closings and Administrative Recourse to the Apostolic See: Recent Experiences of the Archdiocese of Chicago”, in *The Jurist*, 55 (1995), p. 877.

A nemzeti plébánia megszűnése esetén (mint minden plébániánál) a megyéspüspöké a kezdeményezés. Ebben segítheti őt az egyházmegyei pasztorális tanács, az általános helynök(ök), a püspöki helynökök, valamint minden olyan tanácsadó szerv, amit a püspök a pasztoráció céljából hozott létre. Az egyházmegyei gazdasági tanács és vagyonkezelő véleménye is jelentős segítséget képez.

Második fontos szerv a papi szenátus, akinek meghallgatása kötelező ilyen esetekben. A megyéspüspöknek a döntéshozatal előtt meg kell hallgatnia a papi szenátust, ami egyben a jogcselekedet érvényességét is érinti még akkor is, ha csak tanácsadói szerepük van.²⁴

Az alapító vagy adományozó szándékának a tiszteletben tartása, valamint a helyi közösség véleményének a meghallgatása is jelentős szempontokat adhat.²⁵ Egy eléggé gyakori érv, hogy a nemzeti plébániák bezárása sérti a krisztushívők lelki örökségük megőrzésére vonatkozó jogát, ami a Püspöki Kongregáció instrukciója szerint is nagyon megbecsülendő.²⁶ Az Apostoli Signatura határozata értelmében azonban ennek nem csak ez az egyetlen módja. Másik érv, hogy a krisztushívőknek joguk van, hogy az egyház lelki javaiából segítséget kapjanak. Azonban mindenekelőtt a megyéspüspök felelőssége megállapítani, hogy ez milyen formában történik, hiszen nem csak a plébánia az egyedüli módja ennek, hanem más módon is lehetséges, pl. lelkészségek fölállítása, stb.²⁷

²⁴ Vö. I.B. WATERS, „The Obligation of the Diocesan Bishop to Hear the Presbyteral Council Before Altering a Parish”, in F.S. PEDONE, J.I. DONLON (eds.), *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 2002*, Washington DC, 2002, pp. 95–96.

²⁵ Pl. ha a plébánia anyagilag nem tudja fönntartani magát, de a hívek tiltakoznak a bezárás ellen, a püspök egy meghatározott időt jelölhet ki (pl. 1 év), amíg a plébánia rendezi anyagi nehézségeit. Vö. J.J. MYERS, „Suppression and Merger of Parishes: Brief Overview of Canonical Issues”, in P.J. COGAN (ed.), *CLSA Advisory Opinions: 1984-1993*, Washington, Canon Law Society of America, 1995, pp. 110–113.

²⁶ „Suum mentis habitum secum afferunt migratores, suum sermonem, suamque religionem: quae omnia spirituale quoddam sententiarum, traditionum ac culturae constituunt patrimonium extra patriam adhuc permansurum: ubique ergo permagni aestimetur.” Püspöki Kongregáció, „Instructio de pastoralis migratorum cura”, 1969. augusztus 22, n. 11, in PONTIFICIA COMMISSIONE PER LA PASTORALE DELLE MIGRAZIONI E DEL TURISMO VATICANO, *Chiesa e mobilità umana: Documenti della Santa Sede dal 1883 al 1983*, Roma, Centro Studi Emigrazione, 1985, p. 605.

²⁷ Vö. 213. k. A bevándorlók lelkipásztori ellátására létrehozott plébániák oka, hogy a bevándorlók nem értették az új ország nyelvét. Vö. XII. PIUSZ pápa, *Exsul familia* kezdetű apostoli konstitúciója, 1952. Augusztus 1, in *AAS*, 44 (1952), pp. 692–704. Ebből tehát következik, hogy a második generáció esetén, akik már

4. A nemzeti plébániák kulturális javai

A nemzeti plébániának a hívek pasztorális gondoskodása mellett fontos szerepe van a nemzeti kultúra fenntartásában is, hisz az Egyház nem veszi el a nemzeti kultúrát, hanem nemesíti azt. Így a nemzeti plébániák magukon hordozzák az adott kultúra jegyeit, mint pl. a magyar templomok jórészét magyar szentekről nevezték el, a különböző sajátos nemzeti ünnepek megünneplése, stb.

A nemzeti plébániák anyagi javai között találjuk a rendes plébánia anyagi javai mellett mindazt, amit a nemzeti plébánia épp az alapításából kifolyólag, és küldetése betöltése céljából rendelkezik. Az Észak-Amerikai katolikus közösségek megannyi templomot és iskolát építettek, és sok esetben a katolikus közösségek voltak a magyar iskola, cserkészlet és más szervezetek erkölcsi és anyagi támogatói is.²⁸ Tehát ide sorolhatjuk a templomokat, az iskolákat, könyvtárakat, levéltárakat, pedagógiai - didaktikai - katekétikai segédeszközöket, stb.

A nemzeti plébánia megszűnése esetén kérdés, hogy hová kerül a plébánia java? Mi történik a kulturális javakkal? Pl. a külföldi magyar közösségek esetében sok a magán gyűjtő. Mások a cserkészcsapatok anyagát Magyarországra küldték. Sokan levéltárártól várják a megoldást. Mivel a megyéspüspök kötelessége a más rítusú, nyelvű, nemzetiségű krisztushívők pasztorális gondoskodása, így a létrehozott egyházi struktúrák megszűnése után is elképzelhetően az ő kötelessége a lelki-kulturális értékek megőrzése. Ez történhet egyházmegyei szinten, pl. tanulmányi házak létrehozásával, vagy az egyházmegyei levéltárakban. Ugyanakkor figyelembe vehető a civil törvényhozás erre vonatkozó normái.²⁹

beszélnek a befogadó ország nyelvét, nem jelent akadályt a nemzeti plébániák megszüntetése, pl. ha paphiány áll fenn.

²⁸ Az amerikai katolikus élet részletes leírásához, vö. I. TÖRÖK, *Katolikus magyarok Észak-Amerikában*, Youngstown, Ohio, Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1978.

²⁹ A *CIC* előírja, hogy a fogadalomból egyháznak ajándékozott, illetve művészileg vagy történelmileg értékes dolgok elidegenítésének érvényességéhez a Szentszék engedélye szükséges. Vö. 1292.k.2.§. A *CIC* nem határozza meg pontosan, mit jelent értékes. Pl. az 1270.k.-ban beszél az értékes ingóságokról, valamint az 1189.k.-ban az értékes, vagy régiségük, művészi értékük, vagy tiszteletük miatt kiváló képekről. Talán az egyházmegyei Egyházművészeti Bizottság tud segíteni a megyéspüspöknek a döntéshozatalban. Az Amerikai Egyesült Államokban a száz év döntő a dolgok művészeti és történelmi értékének meghatározásában. Vö. Kléruskongregáció instrukciója, 1971. április 11, in *AAS*, 63 (1971), p. 315.

A plébánia anyagi javai közé sorolhatjuk elsősorban a templomot, a plébániaépületet, az ehhez kapcsolódó más ingatlanokat. A megszünt nemzeti plébániák tempomait más keresztény illetve nem keresztény közösségek vásárolhatják meg. Az értékük felbecsülésében a szakemberek véleményének kikérése fontos, valamint az anyagi javak elidegenítésére vonatkozó egyetemes törvények az irányadóak.³⁰

A templomok profán használatra való átadásánál a *CIC* 1222.k.-ja tartalmaz erre vonatkozó előírást. Eszerint, ha a templomot semmiképpen sem lehet istentiszteleti célra használni, a megyéspüspök átadhatja közönséges, de nem szennyes használatra. Ugyanakkor figyelembe kell venni az adományozók szándékát is. Mivel azonban a plébánia nem testületi jogi személy, a megyéspüspöknek nem kell meghallgatnia minden krisztushívót, hanem csak a képviselőjét, aki maga a plébános.³¹ Itt csak azon adományozók beleegyezését kell figyelembe venni, akik adománya nélkül a templom nem épülhetett volna föl.³²

A szoros értelemben vett egyházi dokumentumok, a plébániai könyvtár, levéltár legmegfelelőbb megőrzési helye talán az egyházmegyei levéltár lenne. A *CIC* is leszögezi, hogy az egyházmegyére vagy a plébániákra vonatkozó minden okmányt igen gondosan kell őrizni.³³ Minden plébánián lennie kell egy levéltárnak, ahol a plébániai anyakönyveket, a püspökök leveleit és más megőrzendő

³⁰ Vö. 1290-1298.kk. Az elidegenítés (*alienatio*) szűk értelemben véve az a cselekedet, amely által az egyházi javak tulajdonjoga másra száll át; vagy jelenti valamely jognak a megszűnését és másra ruházását adásvétel vagy adományozás révén. Tág értelemben véve elidegenítésnek nevezünk minden olyan cselekményt, amely által a jog gyakorlása, vagy maga a tulajdonjog (a személy vagyoni helyzete) korlátozva, vagy veszélyeztetve van. Az elidegenítés érvényességénél fontos szerepet játszik a püspöki konferencia által megállapított értékhatár is. A püspöki konferencia által megszabott alsó értékhatár alatti értékek elidegenítéséhez nem szükséges külön engedély. Az alsó értékhatár feletti, de a felső értékhatár alatti értékek csak a jogi személy szabályzatában meghatározott hatóság, vagy a megyéspüspök, a gazdasági tanács és a tanácsosok testülete engedélyével idegeníthetők el. A felső értékhatár feletti értékek elidegenítéséhez az Apostoli Szentszék engedélye szükséges (vö. 1292.k.). Az egyházi tulajdonok elidegenítéséhez, vö. N.P. CAFARDI, „Alienation of Church Property”, in K.E. MCKENNA, L.A. DI NARDO, J.W. POKUSA, *Church Finance Handbook*, Washington, D.C.; Canon Law Society of America, 1999, pp. 247-266.

³¹ Vö. 115.k. 2§, 118.k., 532.k.

³² Vö. F. DANEELS, „Soppressione, unione di parrocchie e riduzione ad uso profano della chiesa parrocchiale”, in *La Parrocchia*, Studi Giuridici, XLIII, Città del Vaticano, 1997, pp. 85-112.

³³ Vö. 486-491.kk.

okmányokkal.³⁴ Az egyházmegyei történelmi levéltár lenne az a hely, ahol a nemzeti plébániákra vonatkozó, történelmi értékű okmányokat gondosan lehet őrizni. A megyéspüspök kijelölheti azokat a dokumentumokat és okmányokat, amiket az egyházmegyei történelmi levéltárban kell megőrizni. A többi, nem kifejezetten egyházi de az adott kultúra javait képező dokumentum, könyv a nemzeti könyvtárakban és levéltárakban állhatna a kutatók rendelkezésére.

Befejezés

A magyar katolikus közösségek helyzete a Kárpátmedencében bizonyos szempontból hasonlít a nyugaton szórványban élő magyar katolikus közösségekhez. Bár az alapításuknál nem a nemzeti, hanem a területi kritérium a döntő, mégis a nemzeti identitás megtartásában való szerepük miatt hasonló kérdésekkel találkozunk, különösen ami a megszűn(tet)ésüket és a kulturális javaikat illeti. A különböző szociológiai felmérések azt mutatják, hogy a nemzeti kisebbségek pozitív identitástudatuk ellenére az emigráció és asszimiláció két olyan tényező, ami nagymértékben csökkenti a nemzeti kisebbségek számát.³⁵ Így, pl. az utóbbi 12 év (többségében) magyar katolikusainak számát illetően az *Annuario Pontificio* pápai évkönyv a következő ercdményt mutatja: a Gyulafehérvári Főegyházmegyében 542,164-ről 491,763-re, a Nagyváradai Egyházmegyében 111,285-ről 107,609-re, a Szatmári Egyházmegyében 150,000-ről 110,000-re, míg a Temesvári Egyházmegyében 276,000-ről 182,649-re csökkent.³⁶ Habár a kárpátmedencei magyar katolikus közösségek esetén nem beszélhetünk szoros értelemben vett nemzeti plébániákról, mert a plébániák alapításánál a területi szempont érvényesül, a megszűnésük esetén azonban kérdés, hogy mi történik a plébánia javaival, különösen kulturális hagyatékával.

Egyházmegyéinkben, különösen a szórvány helyeken a kisebb közösségek kevés vitalitást és perspektívát mutatnak, és ugyanakkor elvonják az egyházmegyék energiáját és anyagi javait más pasztorális lehetőségektől, mint pl. ifjúság, család, a betegek, nemzeti kisebbségek pasztorációja, szociális-karitatív jellegű tevékenységek, a klerikusok szociális gondoskodása, stb. Kérdés,

³⁴ Vö. 535.k.4.§.

³⁵ Részletesebb leírásához, vö. F. GEREBEN, *Identitás, kultúra, kisebbség, Felmérés a közép-európai magyar népesség körében*, Bp. Osiris, 1999, pp. 56–139.

³⁶ See *Annuario Pontificio per l'Anno 1991*, Città del Vaticano, 1991; *Annuario Pontificio per l'Anno 2003*, Città del Vaticano, 2003.

hogy mennyiben indokolt a kis közösségek fenntartása? A kultúra, a nemzeti identitás megőrzését milyen más módon lehet biztosítani? Mi történik a plébánia javaival? Milyen feltételekkel lehet a templomot egy másik felekezetnek átadni? Ezekre válaszolni nem egyszerű, hisz mindedig a vallás volt az identitásuk megtartó ereje, és a civil törvényhozás kevésbé tartalmaz ezzel kapcsolatos normákat.

A plébániák bezárása nem könnyű feladat, különösen, ha nemzeti plébániáról van szó, ami egyben egy közösség nemzeti identitásának is támasza volt. De mint minden struktúrának, úgy a nemzeti plébániának is a célja a lelkek üdvössége, és nem a kultúra fenntartása. Az illetékes hatóság a kultúra megőrzésére más módokat is találhat, mint a nemzeti plébánia, különösen akkor, ha a krisztushívők száma vagy az egyházmegye pasztorális távlatai nem indokolják a nemzeti plébániák fenntartását. Így az egyházmegye, a misszió figyelme és energiája olyan feladatokra összpontosulhat, ami Isten népe nagyobb százalékának lelke üdvösségét segíti elő. Fontos azonban, hogy a nemzeti plébánia kulturális örökségét egy más formában át tudjuk menteni.³⁷

Mivel az alapvető emberi jogok közé tartozik a nyelvhez való jog, így a nemzeti plébániák felállítása a megyéspüspök kötelességei közé tartozik, akinek egyben felelőssége a megszűnt nemzeti plébánia kulturális hagyatékáról gondoskodni. Azonban kérdés marad, hogy hogyan lehet erre kötelezni a megyéspüspököt? Melyik az a fórum, ahol a krisztushívők megvédhetik ez alapvető emberi jogukat? Az emberi jogok tisztelete az Egyházban az elsődleges dolog kell hogy legyen, mert az Egyházat a saját gyakorlatából ítélik meg. Az emberi jogokért való küzdelme akkor lesz autentikus, ha prioritásnak tekinti az emberi jogok tiszteletben tartását.³⁸

³⁷ Részletes leírásához, vö. J.H. PROVOST, "Some Canonical Considerations on Closing Parishes", in *The Jurist*, 53 (1993), pp. 362–370.

³⁸ „The Church will be judged concerning human rights by its own practice. Its prophetic defense of human rights and of the dignity of the human person can be credible only if the Church itself is perceived by others to be just. Its service to human rights thus pledges the Church to a constant examination of conscience and to a continuous purification and renewal of its own life, laws, institutions, and conduct.” K. MCKENNA, *The Ministry of Law in the Church Today*, Notre Dame, Ind., University of Notre-Dame Press, 1998, p. 33.